

**Алла Дмитренко**

кандидатка історичних наук,  
доцентка кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства  
та інформаційно-аналітичної діяльності  
Волинський національний університет імені Лесі Українки  
(Луцьк, Україна)

**Alla Dmytrenko**

Candidate of Historical Sciences (PhD),  
Associate Professor,  
Department of Museum and Monument Studies,  
Information and Analytical Activities,  
Lesia Ukrainka National University in Volyn  
(Lutsk, Ukraine)

**АТРИБУТИВНІ ОЗНАКИ ЄМНОСТЕЙ ДЛЯ ЗБИРАННЯ ЯГІД  
(НАБИРАЧІ): ЗА МУЗЕЙНИМИ КОЛЕКЦІЯМИ**
**ATTRIBUTIVE FEATURES OF CONTAINERS  
FOR COLLECTING BERRIES (BERRY PICKERS):  
BASED ON MUSEUM COLLECTIONS**
**Анотація**

У статті висвітлюються основні атрибутивні ознаки ємностей для збирання дикорослих ягід зі збірок обласних і районних краєзнавчих музеїв, музеїв при селищних і міських радах, закладах освіти різних регіонів Правобережного Полісся України. Досліджуються місцеві назви ємностей для збирання ягід; аналізуються матеріали та основні техніки виготовлення ємностей; розглядаються форми ємностей, їх місткість, способи кріплення та специфіка набирачів для різних ягід. Розкривається функція набирачів як міри зібраних ягід. Простежуються зміни у використанні ємностей для збирання ягід.

**Ключові слова:**

атрибуція, музеї, збиральництво, дикорослі ягоди, набирачі для ягід, кераміка, плетіння.

**Abstract**

The article highlights the main attribute features of containers for collecting wild berries from the collections of regional and district museums of local lore, museums at village and city councils, educational institutions of different regions of the Right Bank Polissia of Ukraine. Local names of containers for picking berries are examined; materials and basic techniques of making containers are analyzed; the forms of containers, their capacity, and methods of fastening and specifics of pickers for different berries are considered. The function of pickers as a measure of harvested

berries is revealed. The article also traces the changes in the use of containers for picking berries.

**Keywords:**

attribution, museums, collecting, wild berries, berry pickers, ceramics, weaving.

**Постановка проблеми.** Краєзнавчі, історичні, етнографічні музеї України мають різноманітні за складом збірки музейних предметів, які відображають різноманітні етапи розвитку держави чи того або іншого регіону, різні аспекти матеріальної і духовної культури. Незважаючи на те, що збиральництво дикорослих ягід, плодів та ін. є одним із найдавніших занять, воно не отримало належного висвітлення в експозиційно-виставковій діяльності музеїв, тому потребує особливої уваги. Необхідність дослідження цієї проблеми актуалізується і з огляду на приєднання України до міжнародної «Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини», яка привертає увагу не тільки до вивчення звичаїв та народних знань, пов'язаних із природою, а й традиційних ремесел, які акумулювали в собі багатовіковий виробничий досвід. Актуальність пропонованої теми підсилюється активним розвитком різних форм туристичної діяльності і формуванням ягідного туризму як інноваційного виду туристичної діяльності<sup>1</sup>; увагою до гастрономічної культури українців, на популяризацію якої Державним агентством України з розвитку туризму у 2022 році виділено близько 2 млн грн<sup>2</sup>.

Аналіз досліджень та джерел. Аналіз літератури доводить, що до вивчення атрибутивних рис ємностей для збирання дикорослих ягід зверталися лише окремі етнографи-польовики, які звертали увагу на основні атрибути набирачів<sup>3</sup>. Слід відзначити дослідження етнографа і музейника С. Сіренка, який виокремив основні атрибутивні ознаки ємностей для збирання ягід. Аналізуючи назви, матеріали та їх еволюцію, способи кріплення та ін. атрибути ємностей, дослідник зосереджується на особливості дитячих набирачів і наголошує на тому, що вони виконували «педагогічну функцію» – не просто вимірювали дитячу працю, а наближали її до дорослої<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> Кляп М. П., Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму. – Київ: Знання, 2011. – С. 290.

<sup>2</sup> За рік на популяризацію української кухні піде 2 млн. гривень (2022) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/7/7323140/>.

<sup>3</sup> Дмитренко А. Жіночі трудові спеціалізації: збиральництво // Народна культура українців: життєвий цикл людини: Історико-етнологічне дослідження. – Т. 3. – Київ: Дуліби, 2012. – С. 21–22; Дмитренко А. Збиральництво // Етнокультура Рівненського Полісся. – Рівне: ПП ДМ, 2009. – С. 64–65;

<sup>4</sup> Дмитренко А. Традиції збиральництва на Житомирському Поліссі // Науковий збірник «Велика Волинь». – Т. 35. – Житомир: Косенко, 2007. – С. 173–174.

Окремо слід згадати публікації, в яких, хоч і фрагментарно, розглядаються ємності для збирання ягід, присутні у музейних колекціях. Л. Мірошніченко-Гусак, аналізуючи склад етнографічної колекції ВКМ, відзначає наявність тут набирачів, плетених із коріння сосни<sup>5</sup>. А. Дмитренко подає відомості про формування збірки Волинського музею у міжвоєнний період і надходження із с. Половлі (Влدم. Врс.) плетеного «глечика»<sup>6</sup>. Наукова співробітниця МКМ Л. Піддубна повідомляє про надходження до музею козуба з кори для збирання невеликої кількості ягід<sup>7</sup>.

Матеріали, техніки, способи виготовлення набирачів для ягід частково висвітлені у працях про ремесла і художні промисли Українського Полісся. Н. Кубицька розповідає про формування у Рокитівському гончарному осередку спеціальних керамічних посудин «набірачів», що використовувалися для збирання ягід<sup>8</sup>. Інформацію про виготовлення ємностей із берести та соснового шпону, використання коріння сосни і черешні для виплітання різноманітних посудин, знаходимо у дослідженнях Ю. Лащука і К. Федоришкіна<sup>9</sup>, А. Любаренко<sup>10</sup>, О. Гулей<sup>11</sup>, Т. Зюзька<sup>12</sup>, М. Матійчука<sup>13</sup>, І. Веремійчик<sup>14</sup>.

Зважаючи на фрагментарне висвітлення в літературі означеної для дослідження теми, до написання статті залучені численні джерела. Основну групу склали речові джерела – ємності для збирання ягід різних форм і матеріалів із музейних збірок Волинського краєзнавчого музею, Рівненського обласного краєзнавчого музею, Камінь-Каширського народного краєзнавчого музею, Маневичького краєзнавчого музею, Сарненського історико-етнографічного музею, КЗ «Краєзнавчий музей» Зарічненської селищної ради, КЗ «Березнівський краєзнавчий музей» Березнівської міської ради, Музею-архіву народної культури Українського Полісся (м. Київ), Музею етнографії Волині та Полісся при Волинському національному університеті імені Лесі Українки. Опрацювання речових джерел дозволило проаналізувати форму ємностей, матеріали і техніки їх виготовлення, розміри.

Другу групу становлять візуальні джерела, куди віднесемо світлин, зроблені авторкою дослідження у польових етнографічних експедиціях, на яких зображені ємності для збирання ягід, способи їх кріплення. Зберігаються у фондах МАНКУП та Архіві МЄВП. Частково залучені візуальні матеріали із відкритих електронних ресурсів.

До третьої групи належать польові етнографічні матеріали, зібрані авторкою у 2005–2014 роках у селах нинішніх Ковельського і Камінь-Каширського районів Волинської, Вараського, Рівненського і Сарненського Рівненської, Коростенського і Новоград-Волинського Житомирської областей та у Білоцерківському районі Київської області від переселенців із Чорнобильського Полісся. Зібрані матеріали зберігаються в архівах Державного центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф<sup>15</sup> та МЄВП<sup>16</sup>. Їх використання дозволяє докладно проаналізувати основні атрибутивні ознаки ємностей для збирання ягід: назви, терміни побутування тих чи інших форм, способи виготовлення, кріплення та ін.

Опрацьовані публікації і джерела дає змогу дослідити атрибутивні особливості ємностей для збирання ягід, що побутували на території Правобережного Полісся, яким окреслюються **географічні межі** дослідження.

**Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Атрибутивні ознаки ємностей для збирання ягід дотепер не стали предметом вивчення музейників та етнологів.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Мета статті – на основі широкої джерельної бази та опрацьованої літератури виокремити і проаналізувати основні атрибутивні ознаки (атрибути) ємностей

<sup>4</sup> Сіренко С. Допоміжні заняття: рибальство, мисливство, збиральництво, бджільництво // Комплексне дослідження народної культури постраждалих сіл Маневичького району Волинської області: звіт про НДР (остаточний) 16.07.19 / Державний науковий центр захисту культурної спадщини від техногенних катастроф. – Київ, 2017. – С. 99–122. Обл. № 0219U101401; Його ж. Ягідний промисел Любешівщини // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Любешівщина в історії України та Волині. Наук. зб. – Вип. 68. – Луцьк, 2020. – С. 201; Сіренко С. Ягідний промисел Маневиччини // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Маневиччина, Чорторийськ і Кукли в історії та культурі рідного краю. Наук. зб. – Вип. 71. – Луцьк–Маневичі, 2021. – С. 56, 61.

<sup>5</sup> Мірошніченко-Гусак О. «Ой берітеся, ягідки, щоб були повні коробки» (Предмети збиральництва з фондів ВКМ) // Минуле і сучасне Волині й Полісся: народне мистецтво і духовність. Зб. наук. пр. – Луцьк, 2005. – С. 57; Мірошніченко-Гусак Л. Етнографічна колекція пам'яток Волинського краєзнавчого музею: основні типологічні групи // Науковий вісник СЧУ імені Лесі Українки. Серія Історія. – 2019. – С. 169.

<sup>6</sup> Дмитренко А. Етнографічна колекція із Сарненщини у Волинському музеї в міжвоєнний період // Західне Полісся: історія та культура. Наук. зб. – Вип. 1. – Рівне, 2004. – С. 124, 128.

<sup>7</sup> Піддубна Л. Козуб (2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2667803366820862&set=pcb.267307714497727&type=3&theater> (дата зверн. 24.06.2022).

<sup>8</sup> Кубицька Н. В. Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX–XX століть (Історія, типологія, художні особливості). Дис... канд. мистецтвознавства. – Львів, 2006. – С. 55–141.

<sup>9</sup> Лащук Ю. Ф., Федоришкін К. І. Плетение // Полесье. Матеріальна культура. – Київ, 1986. – С. 226–227.

<sup>10</sup> Любаренко А. А. Плетіння з рослинних матеріалів: цікаві факти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pyrohiv.com/news/pletinnya-z-roslinnikh-materialiv-tsikavi-fakti.html> (дата зверн. 14.02.2022).

<sup>11</sup> Гулей О. В. Декоративно-прикладне мистецтво. Навч. посіб. – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – С. 117.

<sup>12</sup> Зюзька Т. П. Історія та теорія художнього плетіння з рослинних матеріалів в Україні (XIX–XX ст.). – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2020. – С. 129–134.

<sup>13</sup> Матійчук М. З етнографічних експедицій у Чорнобильську зону та прилеглі райони, організованих Міністерством надзвичайних ситуацій України у 1996–1998 рр. – 100 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://torba.etnoua.info/files/Z-etnografichnyh-ekspedycij-u-CHORNOBYLSKU-ZONU\\_MMatiychuk\\_2008.pdf](http://torba.etnoua.info/files/Z-etnografichnyh-ekspedycij-u-CHORNOBYLSKU-ZONU_MMatiychuk_2008.pdf) (дата зверн. 29.04.2020).

<sup>14</sup> Веремійчик І. Традиційні знаряддя праці, промисли і ремесла на Волині. – Луцьк, 1995. – С. 82–83.

<sup>15</sup> ДНЦЗКСТК, фф. Лугини–2005, Рокитне–2006, Сарни–2008, Володимирець–2009, Зарічне–2010, Ємільчине–2011, Володарка–2012, Камінь-Каширський–2012, Березне–2013.

<sup>16</sup> Архів МЄВП, фф. Шацьк–2008, Шацьк–2009, Стобихва–2010, Ратне–2011, Шацьк–2013, Камінь-Каширський–2014.

для збирання ягід, що використовувалися на Правобережному Поліссі України. Досягнення сформульованої мети здійснюється шляхом вирішення таких завдань:

- з'ясувати локальні назви ємностей для збирання ягід;
- висвітлити матеріали і техніки їх виготовлення;
- проаналізувати форми ємностей;
- показати способи їх кріплення;
- відзначити особливості ємностей для збирання різних ягід;
- звернути увагу на використання ємностей як міри зібраних ягід;
- простежити зміни матеріалів і форм набирачів для збирання ягід у другій половині ХХ – початку ХХІ ст.

Під атрибутивними ознаками у статті розуміються насамперед видимі якості і властивості об'єкту атрибуції – атрибути, які дозволяють із деяким ступенем ймовірності віднести об'єкти атрибуції до безлічі елементів. Але для повноти атрибутивного опису потрібно з'ясувати «внутрішні» якості об'єкту, що можливе лише з використанням літератури та низки джерел.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Збиральництво не належить до проблематики широко затребуваної науковцями. Дотепер маємо лише поодинокі дослідження в цій царині. А між тим, збирання ягід було важливим напрямом господарської діяльності мешканців Полісся з часів формування геологічної сучасності і появи лісової зони. А болотну ягоду журавлину дослідники вважають «реліктом льодовикового періоду». Першими після журавлини, очевидно, були ожина та малина – чагарникові рослини, які менш вибагливі до умов росту, тому зустрічаються в листяних лісах, на галявинах. Зовсім інша справа з чорницею, лохинами та брусницею, що є супутниками дорослих соснових лісів і термін росту яких досить тривалий. Ягідний сезон починався з досягання суниці та чорниці і завершувався пізньої осені, а то й навесні, допоки можна було знайти журавлину, яка добре переносила поліські морози. Ягоди вживали свіжими, їх сушили, тушкували і зберігали у глиняних та дерев'яних ємностях, заморожували, що дозволяло урізноманітнювати харчовий раціон майже упродовж року. В останні десятиліття, у зв'язку із соціально-економічними змінами, які відбулися в суспільстві, особливо в сільській місцевості, де сьогодні практично не існує можливості працевлаштування, зростає роль давніх занять, пов'язаних із використанням природних ресурсів краю, зокрема і ягід. Тому культура збиральництва продовжує розвиватися і в наші дні. Поступово зникають давні ємності для збирання ягід, з'являються нові форми й матеріали. Тобто культура збиральництва продовжує розвиватися дотепер.

Загалом збиральництво, як давнє заняття, що полягає у привласненні дарів природи, акумулювало в собі незначну кількість пристосувань.

Для збирання ягід використовували гребінки, невеликі ємності, куди клали ягоди зірвані з кущів і великі ємності, в яких переносили зірвані ягоди.

Щоб збирати ягоди із кущів здебільшого використовували невеликі за місткістю посудини, які фіксували на талії переважно за допомогою пояса чи мотузки. Першою атрибутивною ознакою посудин для збирання ягід є її **назва**. Як свідчать польові етнографічні записи, такі ємності у різних селах Правобережного Полісся називають термінами, похідними від слів «брати» і «збирати»: «набірах», «набирах», «набирач», «набірач», «набірак», «набірок», «набірка», «набірачок», «набирачка», «набірачка», «набірочка», «набірушка», «набірашка», «наберушка», «набируха», «збирник», «збірник», «назбірник», «збиранка». І лише у с. Будимля (Млц. Срн.) зафіксована назва «побирка», а у с. Сімаківка (Ємлч.) – «мерчук».

Варто відзначити, що з'ясувати територіальне поширення того чи іншого терміну не вдалося, так як вони спорадично зустрічаються в різних регіонах. Наприклад, у селах Ємільчинщини та Барашівщини (Н-В) зафіксовані назви: «збирник», «збірник» (с. Осова, Підлуби, Рудня Іванківська, Малоглумчанка), «назбірник» (с. Сергіївка), «збиранка» (с. Симони), «набірушка» (с. Кочичине), «набирач» (Березники), «набірочка» (с. Рясне), «мерчук» (с. Сімаківка).

Подекуди збірна назва для посуду на ягоди невідома. Наприклад, мешканці Маневиччини стверджували, що термін «набірах» характерний для сіл Камінь-Каширщини, а вони такого не знають<sup>17</sup>. У тих селах, де збірна назва для таких ємностей невідома, їх називають термінами, характерними для тієї чи іншої посудини: «глечики», «гладишки», «збанки», «слоїки», «канцерки», «відерця», «банки» та ін.

Друга атрибутивна ознака набирачів – **матеріал, спосіб їх виготовлення і форми**. Найдавнішими слід вважати невеличкі посудини із кори, які виготовлялися безпосередньо в лісі. Саме їх могли використовувати давні мешканці Полісся для збирання ягід. Незважаючи на те, що з часом з'явилися інші ємності, такі посудини з кори не виходили з ужитку. Їх використовували пастухи, працівники лісу, заготівельники сіна та ін., щоб зібрати невелику кількість ягід, особливо на початку сезону досягання чорниць і суниць. Такі посудини побутували не тільки на Українському Поліссі, а й в інших народів із розвинутим збиральницьким господарством<sup>18</sup>.

<sup>17</sup> Сіренко С. Вказ. праця.

<sup>18</sup> Роон Т. П. Коренные народы. – Южно-Сахалинск, 2010. – С. 30 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://indigen.libsakh.tmweb.ru/korennyie-narody-sakhalina/tradicionnye-zanjatija/sobiratelstvo/data\\_zvern.17.01.2022](http://indigen.libsakh.tmweb.ru/korennyie-narody-sakhalina/tradicionnye-zanjatija/sobiratelstvo/data_zvern.17.01.2022); Федорова Е. Г. Собирачество. Электронная антология «Культурное наследие Югры». URL: <http://hmao.kaisa.ru/object/1809353004?lc=ru> (дата зверн. 17.01.2022).

Для виготовлення таких посудин використовували кору з липи, берези, вільхи, яку за допомогою звичайного ножа знімали з дерева безпосередньо в лісі, згинали навпіл і проколювали паличкою – виходив невеликий «корчик», куди й насипали ягоди. Посудина нагадує торбинку.

У с. Тельчі (Клк. Лцк.) та низці інших сіл її називають «козубенька» або «козуб». Така посудина, виготовлена навесні 2020 року І. Піддубним із с. Тельчі (Мнв. К-К), є у фондах МКМ. (Рис. 1,2)



Рис. 1,2.  
Козуб / козубенька. МКМ

Наукова співробітниця музею Л. Піддубна подала таку інформацію про предмет: «Така цікава посудина зветься козубенька або козуб (як хто називає у нашому селі), в яку збирають ягоди в лісі, коли пасуть корів. Виготовлена така своєрідна торбинка з кори молоді вільхи, берези або верби, посередині скріплена прутиком і зручна тим, що коли не маєш ніякого посуду, то можна її зробити просто на місці, оскільки не потребує великих зусиль. Отак спостерігаєш за худобою і разом з тим збираєш смачні ягідки до козубеньки, а їх у лісі зараз є чимало: і чорнички, і сунички...»<sup>19</sup>. Отож, давній звичай збирати перші ягоди дітям живе на Поліссі й понині.

<sup>19</sup> Піддубна Л. Козуб. (2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2667803366820862&set=pcb.267307714497727&type=3&theater> (дата зверн. 24.06.2020).

У с. Кочичине (Ємлч. Н-В) посудину з кори називають «берестянка», але її використовували не для одноразового збирання ягід, а як набирач. Для цього брали шматок бересту, загинали його, «як коробочку», «пронизували» (скріплювали) паличкою і чіпляли до пояса: «Ну, в якусь посудинку брали та й ішли. Берестянку якусь робили колись. З дерева дерли берест. То з берези, да загинав таку, як коробочку. Да. Отакеньке о зробіть. Щепить там дерев'ячкою, прониже, щоб держалися. Да й такеє чепляли. Да й брали часом. Хто як. Як хто. Берестяночка»<sup>20</sup>.

У деяких селах із березової кори робили набирач із дном. Його називали «берестянка» або «козобенька». Для цього знімали березову кору, складали її і протикали паличкою, утворюючи циліндр. Потім робили дно із березової або соснової кори: «Причеплюєм таку баночку. Козобеньку, називали. Да. Ну то-то з бересту ...З берези здирають кору. Кору здирають і роблять таку посудину. Так, так. Зшивають палочкою. Протикають. А дно роблять теж з кори, із соснової кори або даже з березової кори. Дно, то роблять. Там таке перехрестя внизу. То тако кладуть, впрежуть кругленьке і туди положать, положать, о. І просто на ходу її роблять. Якось в лісі прямо, аби ніжик був, то роблять ту козубеньку. В ці козубеньки брали тиє ягідки. З берези така» (с. Балашівка Брз. Рівн.)<sup>21</sup>.

Такі посудини з бересту для збирання ягід побутували і в с. Чабель (Врв. Срн.): «Як ще був свекор покійник цево, в мене, то він мені із берези таку діжечку зробив. Березову. Кори. Така діжечка була, о. Така тоненька. А з под низу з сосни коринка така. Така берестяночка. Отака во була. Да. Набирачки»<sup>22</sup>. У с. Цепцевичі (Срн. Срн.) берестяний набирач для ягід робили із «вушками» для учипки: «А раніше з берези таку, обрижуть березу, облуплять кору. Зробив з його, скрутив проволокою, вставив туди дно і всьо. Зробив вушка, прицепила жінка та й побігла»<sup>23</sup>. Ці пристосування, як бачимо, мали значне поширення, були нескладними і простими у виготовленні.

Інший тип набирачів для ягід – невеликі коробочки, плетені із соснового шпону. Вони присутні у збірках РОКС, КЗМ, БКМ, МАНКУП, МЕВП. (Рис. 4–9) Їх побутування зафіксоване переважно в селах Сарненського і Вараського районів Рівненської області. Такі набирачі дуже практичні у використанні – легкі, місткі, не б'ються.

<sup>20</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Ємільчине–2011, од. зб. Д–D4S1.

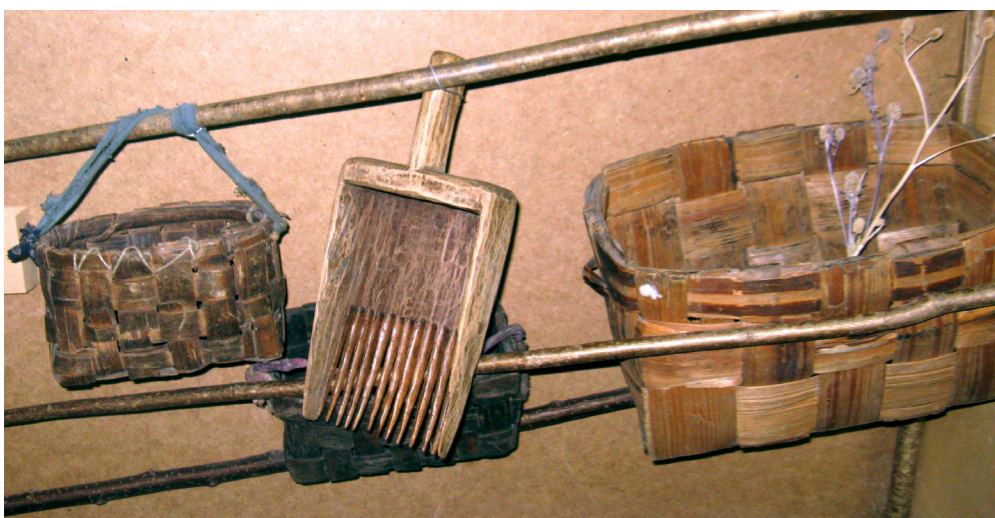
<sup>21</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне–2013, од. зб. Д–D10S4.

<sup>22</sup> Там само, од. зб. Д–D7S1.

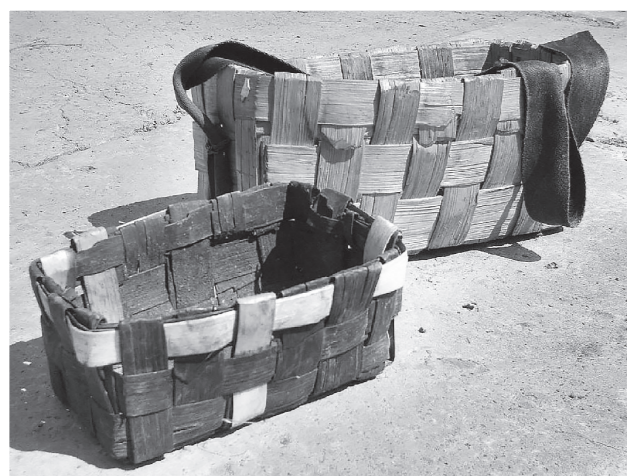
<sup>23</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни–2008, од. зб. Д–D5S2.



**Рис. 4.**  
Коробочка і кореньова гладишка. БКМ



**Рис. 5.**  
Коробочки набируш-  
ки, гребінка і коробка  
на ягоди. РОКМ



**Рис. 6.**  
Набирушка і коробка на ягоди, с. Обсіч Рктн. Срн.  
МАНКУП



**Рис. 7.**  
Жінка з набирушкою і коробкою, с. Блажове  
Рктн. Срн. МАНКУП



**Рис. 8,9.**  
Збирання ягід у набирач із соснового шпону



Матеріали, способи виготовлення і форма таких набирачів-коробушечок аналогічна до великих коробок, які використовували для ягід, грибів, для перенесення інших вантажів і в домашньому господарстві. Матеріалом для виготовлення коробушечок був сосновий шпон (дранці, дранка): «[А. Д. – Набірушечку з чого робили?] *Із дерева. З дранкі, да, з дранкі*» (с. Біловіж Рктн. Срн.); «...колись такії плели із досочок кробочки маленькі. Да в ти коробочки брали» (с. Сварицевичі Дбр. Срн.). Для виготовлення шпону шукали «густу» сосну, яка мала щільну деревину. Найкраще, за свідченням респондентів, підходили сосни, які росли у вологих місцях, при болотах, в долинах, на моху. Тоді вони добре дерлися на пластини<sup>24</sup>. В інших селах наголошували, що добре колеться сосна, яка росте не на галявині, а в лісі і має густі річні кільця<sup>25</sup>. Окрім того, для виготовлення шпону на коробки брали молоді сосни, тоді вона легше дереться<sup>26</sup>.

Підібрану сосну різали на кілька заготовок, довжина яких залежала від розмірів майбутнього виробу. Для великих коробок – метр, менших – 80 см, а для коробок-набирачів достатньо було і 60 см. Для колення користувалися нескладними пристосуваннями: сокира, ніж, дубовий клин. Надколоту заготовку роздирали руками. Для того, щоб пластини для набирачів були тоненькими, їх обробляли за допомогою ножа і струга. Плели коробочки переважно із свіжозаготовлених пластин. Якщо ж дранка була заготовлена давніше, то перед використанням її розпарювали, щоб не ламалася<sup>27</sup>.

Форма набірашок була така ж, як і у великих коробок, вони відрізнялися лише розмірами. Якщо довжина великої коробки 40–50 см, то маленька – 22–30 см; ширина великої – 30 см, маленької – 15–18 см. **(Рис. 6)** Їх місткість коливалася в межах двох – чотирьох літрів: «*То вже в набірушку набірем, от це тако набірушка, літрув три, то має три, чотири, ...а то два навіть літри*» (с. Кисоричі Рктн. Срн.)<sup>28</sup>.

Відмінність між великими коробками і коробками-набирачами не тільки у розмірах, а й у назвах: велику називали коробкою або кошелем, а маленьку переважно набирушкою (чи похідними від цього терміну): «*Колісь набірушка ...Це, як хто може, таку плів ...З сосни дерлі дрань таку да плелі коробкі, то називаються бульшиє, а то*» (с. Біловіж Рктн. Срн.)<sup>29</sup>; «*А були такі набирачки. Да. Сплетьоніє ...таки сами як кошеліки. Оно*

*таки маленькіі*» (с. Соломир Зрчн. Врс.); «[А. Д. – А в шо збирали черніци?]. *Коробушечку таку маленьку*. [А. Д. – А як коробушечка називалась?] *Наберушка*» (с. Карпилівка Клс. Срн.)<sup>30</sup>.

Набирачі-коробки жінки-ягідниці кріпили на талії за допомогою пояса чи мотузки: «*А на пояскові булі таке наберкі, як і коробкі ...Як коробкі, да! З сосни. Малейкі*» (с. Грицьки Дбр. Срн.)<sup>31</sup>.

Такі невеличкі коробки для збирання ягід називали не коробками, а саме набирачами (чи похідними від цього терміну): «...набирочки такіє плелі.. *Ну таке дрань, з сосни драли. Набирочки*» (с. Кам'яне Брзв. Срн.) «[А. Д. – А в шо збирали черніци?]. *Коробушечку таку маленьку*. [А. Д. – А як коробушечка називалась?] *Наберушка*» (с. Карпилівка Клс. Срн.).

Більшість респондентів набирачами у вигляді невеликих коробочок користувалися в дитинстві: «*Наберушку. Плетяна з соснового. Сосну рєзали, дерлі на такіє... Не коріння, а сосну просто оцю. Деруть ...То я набірушечку маленьку, батько спльов, а в коробку большу ми з матерою брали*» (с. Сновидовичі Рктн. Срн.)<sup>32</sup>.

Сьогодні набирачі-коробки практично вийшли з ужитку: «*Тепер то вже, і тих наберок нема. А колісь булі наберкі, бралі в тиї наберкі, висіпалі в коробкі*» (с. Грицьки Дбр. Срн.). Зникнення таких ємностей респонденти пояснюють тим, що немає кому їх виготовляти: «(Набірушку – А. Д.) *Із дранки теї самеї тепер, як і ту, коробку велику. [А. Д. – І тепер так само?] Тиє набірушки хто нам плете? Коробку ше сплетуть, коробку велику, а тих малих вже, давно вже їх нема*» (с. Мушня Рктн. Срн.)<sup>33</sup>. Але основною причиною витіснення плетених набирачів із сучасного вжитку є велика кількість різноманітного посуду, що використовується для збирання ягід. Слід сказати, що в окремих селах такі набирачі все-таки ще побутують, ними користуються окремі мешканці старшого віку. **(Рис. 7–9)**

Найбільш поширеними ємностями для збирання ягід, що мнутья (чорниць, лохини, малини, ожини) були глиняні ємності, які респонденти називають «гладишки», «збанки», «глечики» («глечікі», «глечечки», «лечики»), «глеки» («гльоки»), «горщики», «кухлики». **(Рис. 10–15)**

<sup>24</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне–2013, од. зб. Д–D2S1; ф. Володарка–2012, од. зб. Д–D5S1.

<sup>25</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володимирець–2009, од. зб. Д–D9S1.

<sup>26</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володарка–2012, од. зб. Д–D5S1.

<sup>27</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–11–1; ф. Зарічне–2010, од. зб. Д–D14S3; ф. Володарка–2012, од. зб. Д–D5S1; ф. Камінь-Каширський–2012, од. зб. Д–D9S3.

<sup>28</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–1–1.

<sup>29</sup> Там само, од. зб. Д–2–8.

<sup>30</sup> Там само, од. зб. Д–19–4.

<sup>31</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни–2008, од. зб. Д–D6S3.

<sup>32</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–1–10.

<sup>33</sup> Там само, од. зб. Д–3–4.

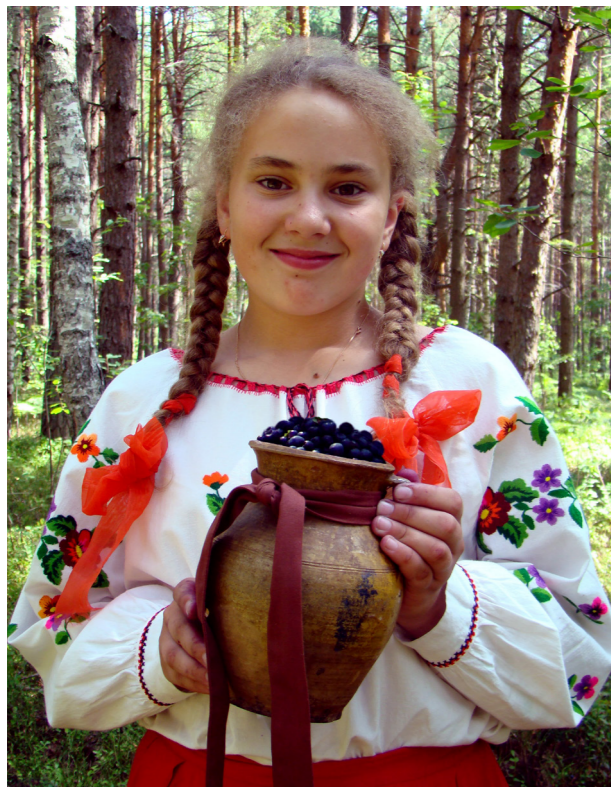


Рис. 10.  
Дівчина із збанком з чорницею, с. Пнівне К-К  
К-К. Фото О. Лукашевич. Архів МЕВП



Рис. 11.  
Дівчина із збанком-набирачем. Архів МЕВП



Рис. 14.  
Висипання ягід із  
гладишки, с. Пнівне К-К  
К-К. Фото О. Лукашевич.  
Архів МЕВП



Рис. 12.  
Ягідниця із гладишкою-набирачем і коробкою.  
Фото з відкритих електронних ресурсів



Рис. 13.  
Гладишка-набирач. ВКМ



Рис. 15.  
Дівчина з набирачами:  
керамічний збанок, гла-  
дишки із кореня череш-  
ні і сосни. Архів МЕВП

На відміну від козубеньок і набирачів-коробочок, які виготовлялися спеціально для збирання ягід, основне призначення керамічного посуду – побутове, у ньому зберігали молоко, подавали до столу напої, готували їжу та ін. А влітку, йдучи до лісу, його пристосовували для збирання ягід. Лише в гончарному осередку с. Рокита (Дбч. Квл.) для збирання ягід виготовляли спеціальні гладішки / збанки, які називали «набірахи» / «набіраші». Вони невеликого розміру, опуклі, приземкуваті<sup>34</sup>. Така гладішка є у фондах ВКМ, де вона атрибутована саме як набирач. **(Рис. 13)** Посудина має доволі широке «горло», зручне для висипання зібраних ягід. Цікаво, що його діаметр більший за діаметр тулуба посудини, що зустрічається рідко. У музейних колекціях таких посудин доволі багато, але вони зберігаються у групах «кераміка», «гончарство».

В одних селах для збирання ягід використовували і гладішки, і глечики, в інших – лише одну із посудин – гладішку чи глечик. Найчастіше у якості набирача використовували саме «гладішку» («ладішка») **(Рис. 10, 13–15)**, яких багато у музейних колекціях.

Подекуди ягоди збирали не в гладішки, а в глечики / збанки: «В гладешки ме не брали ягоди. Не. А в теї збаночкі, із вухом» (с. Олександрія К-К К-К)<sup>35</sup>; «То колісь булі глечікі. В мене ше й тепер той глечік є. Я ходила по ягоди. Набірачок» (с. Ремчиці Срн. Срн.)<sup>36</sup>. Друга назва глечика, яка побутувала у багатьох селах Правобережного Полісся, «збанок»: «Колесь не було ниякого глечика, – збанок. Збанок з вушком» (с. Качин К-К К-К)<sup>37</sup>; «...такиї збаночки невелички куплєли і брали тії збаночки» (с. Самари Спр. Ртн.)<sup>38</sup>.

У низці сіл посудину для збирання ягід називають «глек» або «гльок»: «Колісь гльокі булі. Гльокі. То прив'язивалі» (с. Глинне Брзс. Срн.)<sup>39</sup>; «А такеї глек черепляний ...Да прив'язувалі, да й бралі» (с. Немовичі Нмв. Срн.)<sup>40</sup>. Інколи брали навіть невеличкі горщики («горщета»), призначені для приготування їжі: «То вже, як горщик, да отак, літровий. А не, повлітровий. Маленький» (с. Луб'янка Плс. Чрнб. з. в.)<sup>41</sup>.

Щодо розмірів керамічного посуду, який використовували для збирання ягід, то він був різний і вміщав зазвичай від одного до трьох літрів: «[А. Д. – А в гладішку скільки влізати?] Ну, я не знаю, Ну, вони разніі бувають. Ну, до двох літрув, три» (с. Морочне Зрчн. Врс.)<sup>42</sup>.

Малим дітям для збирання ягід давали посудини меншого розміру: «Таки були глечики маленьки. Глечики або горщики були таки маленьки. Колись возили гончаре таки маленьки горщики і глечики таки. То таке вешали» (с. Яполоть Кстп. Рівн.)<sup>43</sup>; «Гладишкі такі, о! Отаке во. То ти здорови. Великі гладішке, а я маленька, то мені малу давали гладішечку» (с. Бронне Млнс. Рівн.)<sup>44</sup>. Такий підхід, як відзначає С. Сіренко<sup>45</sup>, виконував ще й педагогічну функцію. Адже, традиція підрахунку не маси зібраних ягід, а кількості набраних збірників, дозволяла діткам не відставати від дорослих, що посилювали їх мотивацію до праці: «Вішали на пояс, такі збаночки були ...Я знаю, у мене збаночок був, туду літр ягуд улазило. І я набірала їх десять тих збаночкув. Да така я довольна! Да сипала разом з матерою» (с. Задовже Лкн. Врс.)<sup>46</sup>.

Незважаючи на те, що дитячі набирачі були меншого розміру, вони все-одно були важкі, про що часто згадують респонденти: «Набірушки... Колися... Ой, Боже, мой! ...Да помню, да мама нам поприв'язує таки збаночки, ети глиняние. А вони ж важкие. Ну, чи ж то дітям ти збаночки? Хай і невелички, а всьо-равно глина, вона ж важка» (с. Ниговиці Лкн. Врс.)<sup>47</sup>.

Глиняний посуд намагалися дуже берегти, щоб не розбити. Матері особливо наказували діткам аби ті бережно ставились до посудини: «Більшість, я знаю, бо все мати приказувала, цево: Гляде, не побей міні збанка! – Такеї гленяний. З такею шейкою. Вчепиш, і вже ж глядеш, бо вже ж поб'єш збанка» (с. Видричі К-К К-К)<sup>48</sup>. Адже, щоб купити нову гладішку чи збанка, потрібно було віддати щось із власного господарства (с. Млини Овр. Крст.)<sup>49</sup>.

Мешканка с. Олександрія (К-К К-К) розповідала, як сільський гончар Федір Денейчук (1905–1944 рр.), родина якого хоч і жила бідно, однак не взяв плати, а подарував їй, тоді ще маленькій дівчинці, збаночка на ягоди. Згодом вона стала дружиною його сина. І дотепер із великою вдячністю згадує про добрий вчинок свого майбутнього свекра, який не повернувся з війни<sup>50</sup>.

У фондах краєзнавчих музеїв Волинської<sup>51</sup> і Рівненської областей, а також у МАНКУП, який зберігає колекції з різних регіонів Правобе-

<sup>34</sup> Кубицька Н. В. Вказ. праця. – С. 55, 61 100–101, 124, 127, 141.

<sup>35</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Камінь-Каширський–2012, од. зб. Д–D5S2.

<sup>36</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни–2008, од. зб. Д–D1S4.

<sup>37</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Камінь-Каширський–2012, од. зб. Д–D5S1.

<sup>38</sup> Архів МЕВП, ф. Ратне–2011, од. зб. Д–D3S1.

<sup>39</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–8-6.

<sup>40</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне–2013, од. зб. Д–D3S5.

<sup>41</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володарка–2012, од. зб. Д–D4S2.

<sup>42</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Зарічне–2010, од. зб. Д–D2S4.

<sup>43</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне–2013, од. зб. Д–D9S2.

<sup>44</sup> Там само, од. зб. Д–D2S4.

<sup>45</sup> Сіренко С. Вказ. праця. – С. 201.

<sup>46</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Зарічне–2010, од. зб. Д–D10S1.

<sup>47</sup> Там само, од. зб. Д–D16S1.

<sup>48</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Камінь-Каширський–2012, од. зб. Д–D4S1.

<sup>49</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Лугини–2005, од. зб. Д–5-5.

<sup>50</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Камінь-Каширський–2012, од. зб. Д–D5S2.



режного Полісся, є плетені набирачі форма яких ідентична керамічним гладишкам. (Рис. 4, 17–25) У ВКМ, наприклад, така посудина надійшла ще у міжвоєнний період із тодішнього Сарненського повіту. У польській інвентарній книзі вона записана як «кошик для збирання ягід» під назвою «глечик»<sup>52</sup>. (Рис. 17) Зібрані експедиційні матеріали дають можливість реатрибутувати цей предмет.



Рис. 16.  
Набирач з кореня сосни.  
ВКМ



Рис. 17.  
Набирач з кореня сосни.  
ЗКМ



Рис. 18.  
Набирач з кореня сосни.  
СІЕМ



Рис. 19-20.  
Набирачі з кореня сосни.  
К-КНKM



Рис. 20.



Рис. 21-24.  
Набирачі з кореня сосни.  
МАНКУП



Рис. 22.



Рис. 23.



Рис. 24.

<sup>51</sup> Мірошніченко-Гусак О. «Ой берітеся, ягідки... С. 57; Мірошніченко-Гусак О. Етнографічна колекція... С. 169.

<sup>52</sup> Дмитренко А. Вказ. праця. – С. 24, 28.



Рис. 25.  
Дітки зі скляними банками-набирачами, с. Пнівне К-К К-К. Фото  
О. Лукашевич. Архів МЕВГ

Побутування плетених набирачів зафіксовано у багатьох поліських селах Волинської і Рівненської областей. Вони були надійнішими (не билися) і легшими, ніж глиняні: «І такої плетяній глечички бало з дери-ва плеле мужчени. З коріння якогось. Да такої він легинький» (с. Малі Телковичі Влдм. Врс.)<sup>53</sup>.

Набирачі для ягід плели із коріння сосни: «Лечичок ...Коринний. Він такий сплетьоний з кореня. З сосни» (с. Млинок Зрчн. Врс.)<sup>54</sup>; «Із коріння. З сосни дерли. Да плели мужчини» (с. Перекалле Зрчн. Врс.)<sup>55</sup>.

Коріння заготовляли навесні і влітку, коли воно найбільш гнучке. З кінця серпня сосновий корінь для плетіння не брали, оскільки він став кривим<sup>56</sup>. Корінь заготовляли з молодих сосон, зокрема з тих, що росли не в гущині, а рідко, далеко одна від одної, і коли сам корінь ще тонкий: «З соснового коріння, коріння! ...Ну, весною луччий, ото він. Витягається лучче. А він літом, то він вже товстим робиться. І вже не такий. Як називають по-нашому – жилавий, не такий, от. Не такий еластичний, жилавий» (с. Бишляк Влдм. Врс.)<sup>57</sup>. При роботі корінь розколювали надвоє, щоб легше було плести. Таку посудину міг виготовити кожен чоловік у селі («Тут всі майстри були»).

Плетені набирачі із музейних колекцій найчастіше мають форму, наближену до форми керамічних гладішок: широкий тулуб, невисока широка шийка і розхилені вінця. Деякі посудини мають «вушко». (Рис. 4, 16, 17) Форма окремих посудин наближається до форми горщика. Вони не мають шийки, а тулуб переходить у розхилені вінця. (Рис. 18, 19, 24)

Респонденти найчастіше називають такі посудини просто «набирач» або ж «глечик» («лечик»), «кориньовий глечик», «коринний глечик», «збанок»: «Ото вішали лечика. Кориньова» (с. Борова Зрчн. Врс.)<sup>58</sup>; «Такої буле глечичке колись коринній. Сплетьони ...У нас називавса лечичок коринний» (с. Млинок Зрчн. Врс.)<sup>59</sup>. В деяких селах такі посудини називали «шаєнчик», «шиянчик»: «І були такі шиянчики плетені з етого, з коріння» (с. Локниця Лкн. Врс.)<sup>60</sup>.

Окремі інформанти ще користувалися такими плетеними набирачами: «Вин в мене був, но в мене забрала небога» (с. Борова Зрчн. Врс.)<sup>61</sup>, інші лише бачили їх у жінок старшого віку: «Колись, за Польщі, я то бачила у жонок, но в мене то не було. Бачила» (с. Сенчиці Лкн. Врс.)<sup>62</sup>. Сьогодні окремі майстри виготовляють такі посудини лише як декоративні.

При побудові музейної експозиції чи виставки, присвяченій збіральному, слід залучати предмети, які не були призначені для збирання ягід, але в різні десятиліття ХХ – початку ХХІ ст. використовувались як набирачі. Це різноманітні металеві, скляні та пластикові посудини використання яких підтверджують експедиційні матеріали.

<sup>56</sup> Матійчук М. Вказ. праця. – С. 14.

<sup>57</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володимирець-2009, од. зб. Д-Д13S5.

<sup>58</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Зарічне-2010, од. зб. Д-Д9S3.

<sup>59</sup> Там само, од. зб. Д-Д9S8.

<sup>60</sup> Там само, од. зб. Д-Д4S2.

<sup>61</sup> Там само, од. зб. Д-Д9S3.

<sup>62</sup> Там само, од. зб. Д-Д3S5.

<sup>53</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володимирець-2009, од. зб. Д-Д7S1.

<sup>54</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Зарічне-2010, од. зб. Д-Д9S8.

<sup>55</sup> Там само, од. зб. Д-Д4S2.

Так, у повоєнні роки як посуд для збирання ягід використовували все, що мали: армійські котелки, каструльки, консервні банки та ін.: «Ондо, шо небуть. Збаночку почепімо чи ондо ту, кострулю» (с. Липники Лгн. Крст.)<sup>63</sup>; «...залізний котелок» (с. Ниговиці Лкн. Врс.)<sup>64</sup>; «А колось таки були котьолки. То колишній» (с. Кухітська Воля Зрчн. Врс.)<sup>65</sup>; «Ми цево, я знаю, ми зроду ...Котьолке, збанке. От ...Нано котьолочка ...То ходели з котьолками» (с. Видричі К-К К-К)<sup>66</sup>.

З поширенням металевих посуду як набирачі інколи використовували металеві кружки різних розмірів. Вони мали вушка і легко кріпилися шнурочком на поясі. Маленькі кружки вішали дітям, а великі, літрові «кварти» – дорослим: «...й кружечки чепляли» (с. Бовсуни Лгн. Крст.)<sup>67</sup>; «А то, як уже такий малий да хочеш у той лес, то давали кружку, якусь кружку почипить» (с. Яполоть Кстп. Рівн.)<sup>68</sup>; «Ну, оце ж на пояс вішали квартиру обично ...кварти літрову зачепив, почепив і збираєш» (с. Симони Ємлч. Н-В)<sup>69</sup>.

Із середини ХХ ст. для збирання ягід пристосовували металеві відерця, бачки (битончики): «А потім вже в нас почале битончикі, такі малейкі. Ходети по ягоди. Вже ми брали битончика» (с. Видричі К-К К-К)<sup>70</sup>.

У 1960–80-х рр. значної популярності набули бляшані банки з-під повидла, халви («канцирки», «бачалки»): «Хто що. Хто збаночка повесить. А хто канцирочку яку одриже» (с. Полиці К-К К-К)<sup>71</sup>; «З жести ...З варення, з повідла. Од краски тепер» (с. Дроздинь Стрс. Срн.)<sup>72</sup>.

З поширенням скляного посуду до лісу брали півлітрові та літрові, а то й дво- чи трілітрові банки – «слоїки», «бакалі», «літри»: «А такі глечикі брали, тепер уже шкланіє» (с. Велике Вербче Срн. Срн.)<sup>73</sup>; «... колось глечікі були, а теперішні слоїки» (с. Велике Вербче Срн. Срн.)<sup>74</sup>; «А потом стали банки. Да вже слоїчка літрового, чи пувлітрового, слоїка вже прив'яжеш да береш» (с. Підлуби Ємлч. Н-В)<sup>75</sup>. **(Рис. 26)**

<sup>63</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Лугини–2005, од. зб. Д–3–4.

<sup>64</sup> D16S4, од. зб. Д–D16S4.

<sup>65</sup> Там само, од. зб. Д–D7S1.

<sup>66</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Камінь-Каширський–2012, од. зб. Д–D4S1.

<sup>67</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Лугини–2005, од. зб. Д–1–7.

<sup>68</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне–2013, од. зб. Д–D9S2.

<sup>69</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Ємільчине–2011, од. зб. Д–D12S4.

<sup>70</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Камінь-Каширський–2012, од. зб. Д–D4S1.

<sup>71</sup> Там само, од. зб. Д–D2S1.

<sup>72</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Лугини–2005, од. зб. Д–10–3.

<sup>73</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни–2008, од. зб. Д– D7S4.

<sup>74</sup> Там само, од. зб. Д–D7S3.

<sup>75</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Ємільчине–2011, од. зб. Д–D3S1.



**Рис. 26**  
Збирання ожини у пластикове відерце, с. Різки Дбр. Срн. МАНКУП



**Рис. 27**  
Збирання ожини у металеву банку, с. Різки Дбр. Срн. МАНКУП

В останні роки в якості набирачів використовують переважно пластиковий посуд – відерця або металеві банки з-під оселедців і навіть з-під фарби. **(Рис. 28)** Він легкий і не б'ється: «А тепер вже банки, тепер вже є такі капронові вже. Бачки є, відерка» (с. Ниговиці Лкн. Врс.)<sup>76</sup>.



**Рис. 28.**  
Запол із хустки, с. Блажове Рктн. Срн. МАНКУП

<sup>76</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Зарічне–2010, од. зб. Д–D16S4.

Зважаючи на масове використання гребінок для збирання ягід беруть невеликі відерця, щоб легше було пересипати зібрані ягоди: «Із ведрами тими пластмасовими. Хто з ведрами, хто, з тими гребльонками, щоб більш широко сипать. То в відерце се пластмасове набирають» (с. Бронне Млнс. Рівн.)<sup>77</sup>.

У розповідях респондентів старшого віку простежується еволюція набирачів упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ ст.: «О, більшинство набирушки плєли, а тепер, доченько, баночки купляють із тулькою» (с. Залав'я Рктн. Срн.)<sup>78</sup>; «В нас, знаєте, такєє були глєчики череп'яни. А потом слоїки. А тепер вже видерка повно» (с. Глинне Брзс. Срн.)<sup>79</sup>; «Бо я вже чіпляла банку. Бо я тоже ходела в ліс. То я банку літрову чіпляла. А мати колись ходила, то якогось горщика, вона казала. Горщик. Кружка велека» (с. Поляни Млнс. Рівн.)<sup>80</sup>; «Ведерце масове (пластмасове – А. Д.). А колісь глєчичкі» (с. Переброди Млц. Срн.)<sup>81</sup>; «В глєчики, тепер уже одрізують бутилки. Набірач» (с. Осова Дбр. Срн.)<sup>82</sup>.

Однією з атрибутивних ознак ємностей для збирання ягід є спосіб їх кріплення. У більшості випадків різні форми набирачів прив'язували (вішали, чіпляли) на поясі за допомогою «вучипок» / «учипок». Для цього використовували мотузки, крайки, а з появою синтетичних матеріалів – капронові панчохи та ін.: «Кругом обв'язала, таково прив'язала муцно, прив'язала на пояс. І давай брать ягоди» (с. Осова Ємлч. Н-В)<sup>83</sup>.

Великі глиняні набирачі старались прив'язати доволі широкою м'якою учипкою, бо вузькі мотузки, при наповненні посудини, врізалися в тіло: «А такєй глек черепляний. Да на якому такому, не на шнурку, бо риже. На такому, шось м'якому» (с. Немовичі Нмв. Срн.)<sup>84</sup>. Набирач, прив'язаний на поясі, називали «почипляний», «присаджений»: «Ото збанка возьмеш, присадиш» (с. Радове Лкн. Врс.)<sup>85</sup>; «Ото прив'яже, он почипляний, прив'яже до пояса і сюди» (с. Вежиця Стрс. Срн.)<sup>86</sup>.

У гладішках і глеках учипку кріпили за «шийку», у глєчиках і дзбанках – її додатково укріплювали, протягнувши ще й кризь «вушко».

У плетених набирачах-коробочках учипку прив'язували до середини двох вужчих країв, а на поясі закріплювали ще однією мотузкою чи хустиною. Складно було прив'язати скляні банки, які мають невеличкі, слабо розширені, вінця. При найменшому послабленні учипки, банки падали і зібрані ягоди висипалися.

У с. Луб'янка (Плс. Чрнб. з. в.) зафіксований ще один спосіб кріплення керамічних набирачів: їх ставили у фартух і так прив'язували до пояса<sup>87</sup>. Подібний спосіб кріплення набирачів характерний для с. Путиловичі (Лгн. Крст.). Там кінці мотузок натягували за допомогою двох паличок<sup>88</sup>. До таких складних маніпуляцій ягідниці вдавалися, щоб випадково не розбити глиняну посудину. Крім того, глиняні набирачі самі по собі були важкими, а з ягодами їх вага подвоювалась, а то і потроювалась. Тому додаткове кріплення ніколи не було зайвим.

Проаналізувавши основні типи ємностей для збирання ягід, слід акцентувати увагу на співвідношенні збірних назв «набирач», «збірник» та ін. із їх різними типами.

**1)** В одних селах зафіксовано вживання збірної назви до всіх ємностей, з якими йшли до лісу – плетених, керамічних, скляних, металевих, пластикових: «Назбірник. Да. І зара так кажуть. Так. Шоб не вішали, це назбірник» (с. Сергіївка Ємлч. Н-В)<sup>89</sup>; «Набірок ето було. І те ведеречко називалось набірок, і баночку прицепи, то то був набірок» (с. Цепцевичі Срн. Срн.)<sup>90</sup>; «Є такі відьорка, чи такі кружки, чи такі глєчки були колись же ж. Набірки, ну, набирушкі» (с. Шахи Дбр. Срн.)<sup>91</sup>.

**2)** У багатьох селах Вараського і Сарненського районів набирачами називали лише плетені ємності у вигляді маленьких коробочок або гладішок: «Колісь набєрушка ...З сосни ...коробкі, то називаються бульшиє, а то набирушка називаласа» (с. Біловіж Рктн. Срн.)<sup>92</sup>; «...набирочки такіє плєлі ...Ну такє дрань, з сосни драли ...Набирочки» (с. Кам'яне Брзв. Срн.)<sup>93</sup>; «Коробушечку таку маленьку. Набєрушка» (с. Карпилівка Клс. Срн.)<sup>94</sup>.

**3)** Часто респонденти проводять межу між плетеними ємностями, які називають набирачами, і глиняними, скляними, пластиковими, які

<sup>77</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне–2013, од. зб. Д–D2S4.

<sup>78</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–4–1.

<sup>79</sup> Там само, од. зб. Д–8–5.

<sup>80</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне–2013, од. зб. Д–D2S1.

<sup>81</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни–2008, од. зб. Д–D16S2.

<sup>82</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володимирець–2009, од. зб. Д–D10S6.

<sup>83</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Ємільчине–2011, од. зб. Д–D2S6.

<sup>84</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне–2013, од. зб. Д–D3S5.

<sup>85</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Зарічне–2010, од. зб. Д–D6S3.

<sup>86</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–15–4.

<sup>87</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володарка–2012, од. зб. Д–D4S2.

<sup>88</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Лугини–2005, од. зб. Д–6–7.

<sup>89</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Ємільчине–2011, од. зб. Д–D13S4.

<sup>90</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни–2008, од. зб. Д–D5S2.

<sup>91</sup> Там само, од. зб. Д–D11S1.

<sup>92</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–2–8.

<sup>93</sup> Там само, од. зб. Д–10–4.

<sup>94</sup> Там само, од. зб. Д–19–4.

звуть глечиками, горщиками, банками, відерцями та ін.: «Наберушку ... ілі гладишка» (с. Блажове Рктн. Срн.)<sup>95</sup>; «Колісь казали наберушка, а тепер вже банка. Банкі ...Наберушкі. Такіє булі з дерева, з сосни, таке малиє» (с. Мушня Рктн. Срн.)<sup>96</sup>; «Оте, шо вішалі – ведерце. Колісь наберушка» (с. Сновидовичі Рктн. Срн.)<sup>97</sup>.

**4)** Подекуди набирачами називають глиняні ємності, а всі інші, то вже просто банка, відерце та ін.: «Сьогодні банки, а тоді був набирак, називався. Із глини, глечики такі ...значить, набирак, такі гладишки» (с. Цепцевичі Срн. Срн.)<sup>98</sup>; «[А. Д. Ну, не казали, шо банка – набірач?] Не! Не! Так казали – банка, да й усьо» (с. Городок Врс. Врс.)<sup>99</sup>.

**5)** В окремих селах набірачем гладишку чи іншу посудину називають тільки тоді, коли вже прив'язали її на поясі і починають збирати ягоди. Тобто, йдучи до лісу, беруть з собою гладишку, збанок, банку, відерце, а збирають ягоди вже у набірач: «Збаночки пока не збирає, а коля причепить збирає, то набірашка» (с. Самари Спр. Ртн.)<sup>100</sup>.

**6)** У с. Будимля (Млц. Срн.) посудина для збирання ягід ставала набірачем (побиркою) тільки тоді, коли вже була повна, тобто, коли в неї набрали ягід: «А колісь глечічки ...як набрала, то вже побирка ...Але в нас, – о, глечечка! А вже як набрала, тож побирку набрала»<sup>101</sup>.

**7)** Подекуди уточнювали, що набірачем посудину називали тільки тоді, коли йшли по ягоди з коробкою. А коли тільки з однією гладишкою, щоб зібрати невелику кількість ягід, то так і казали – гладишка ягід: «Як уже пуйдеш із коробкою, то це набірач. А як пуйдеш з одною гладишкою, да назад ідеш, то гладишка ...А як коробку береш, дак це набірача вже ти береш. Це вже гладишка – це набірач. Набрала – вісипала» (с. Луб'янка Плс. Чрнб. з. в.)<sup>102</sup>.

**8)** У багатьох селах існував ще й інший підхід до назви посудини для збирання ягід. Набірачем вона ставала тільки тоді, коли набрали повну коробку і ще й ту посудину, в яку збирали ягоди (гладишку,

банку, ін.): «Ну, кажуть, набірач, ну. А се набірач, се вже паследній. Паследня банка, последня – то вже набирач кажуть. То вже паследня. – А! Подожди! Ше наберачка наберу да й. Да, наберач, да» (с. Більчаки Ссн. Рівн.)<sup>103</sup>; «Наберу такий кошіль ще й набіруху» (с. Сенчиці Лкн. Врс.)<sup>104</sup>; «То то, як набере повну ту вереньку і набере збанка ... то то кажуть набіруха» (с. Радове Лкн. Врс.)<sup>105</sup>.

В одних селах термін набирач добре відомий і вживається дотепер: «В нас ше й зара так кажуть. Ну. Ой! Я вже набрала свого набіраха повного! В нас ше зара кажуть. Ми ше й зара говорим» (с. Видричі К-К К-К)<sup>106</sup>; «І зара кажемо набірах» (с. Хотешів К-К К-К)<sup>107</sup>. Багато респондентів уже не вживають назви набирач, але пам'ятають, що так говорили мама чи бабуся: «По-моєму, набирач вона (мама – А. Д.) казала. Да. Набирач» (с. Поляни Млнс. Рівн.)<sup>108</sup>.

Часто в одному селі назва набирач відома, а в іншому – ні. Як от, наприклад, у с. Воронки і Степангород (Влзм. Врс.): «То в Степангороді казали набіраки. Набірка. Да, да. В нас казали глечичок. Глечик» (с. Хиночі Влзм. Врс.)<sup>109</sup>.

У багатьох селах збірну назву для позначення посудини для збирання ягід вже не пам'ятають / не знають: «[А. Д. Не казали набирач?] Не, не, не» (с. Малахівка Лгн. Крст.).

У тих місцевостях, де було мало ягідників, ніяких посудин на пояс не вішали, а ягоди збирали просто у відро: «...поставив ведеречко, да в ведеречко нащупав, да вкинув, да й знов далі пройшов. А вони ж не в сплошну» (с. Неділище Ємлч. Н-В)<sup>110</sup>.

Важлива атрибутивна ознака набирачів – використання їх як міри забраних ягід. Тобто, набравши гладишку, слоїка і т. д., казали, що набрали одного, два, три, п'ять, десять та ін. збірників, набирачів: «Столько й столько набірачув набрала ягуд ...Там, чи п'ять, чи восем, чи десять набірачов набрала» (с. Луб'янка Плс. Чрнб. з. в.)<sup>111</sup>; «А скільки ти тиїх то набрала? – Стілько, стілько. Та каже 15, та каже 10, та 10, а та 12, всяко» (с. Пульмо Шцк. Квл.)<sup>112</sup>.

<sup>95</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне-2006, од. зб. Д-3-6.

<sup>96</sup> Там само, од. зб. Д-3-4.

<sup>97</sup> Там само, од. зб. Д-2-8.

<sup>98</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни-2008, од. зб. Д-D5S1.

<sup>99</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володимирець-2009, од. зб. Д-D6S7.

<sup>100</sup> Архів МЕВП, ф. Ратне-2011, од. зб. Д-D3S1.

<sup>101</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни-2008, од. зб. Д-D16S2.

<sup>102</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володарка-2012, од. зб. Д-D4S6.

<sup>103</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне-2013, од. зб. Д-D12S3.

<sup>104</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Зарічне-2010, од. зб. Д-D3S5.

<sup>105</sup> Там само, од. зб. Д-D6S3.

<sup>106</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Камінь-Каширський-2012, од. зб. Д-D4S1.

<sup>107</sup> Там само, од. зб. Д-D10S3.

<sup>108</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне-2013, од. зб. Д-D2S1.

<sup>109</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володимирець-2009, од. зб. Д-D9S3.

<sup>110</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Ємільчине-2011, од. зб. Д-D8S2.

<sup>111</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володарка-2012, од. зб. Д-D4S4.

<sup>112</sup> Архів МЕВП, ф. Шацьк-2013, од. зб. Д-D3S1.

У багатьох селах ягоди міряли тими посудинами, у які збирали ягоди – глечиками, гладішками, банками та ін.: «Як хто каже. Десять, того, глечикув набирок. А генчи, каже, як того, банок» (с. Малі Телковичі Влм. Врс.)<sup>113</sup>; «Кажуть, що скільки ти набрала там літрив, чи глечиків, чи котьолків» (с. Кухітська Воля Зрчн. Врс.)<sup>114</sup>.

Щоб не збитися з підрахунку набраних посудин, користувалися давніми способами фіксації зробленого – паличками: «Колесь ме пушле ...! найшла такеї ягоди... Кажу: Дусько! То ж ме не знатимо скіко набрали! Скіко збанків ... набрали! Кажу, знаєте шо, набрали збанок, весипали в кошилку і палочку раз – положи!» (с. Річиця Збрд. Квл.)<sup>115</sup>.

Коли ж, крім великої коробки набрали ще й посудину, у яку збирали ягоди, то тоді казали, що набрав певну кількість глечиків і набирача. Це свідчило про вдалий ягідний день, адже були заповнені всі посудини: «От ...набрав десять чи двадцять тих глечикув ше й набируха. Да. Десять глечиків чи скільки там, чи п'ять там, чи п'ятнадцять, чи скільки там уже людина може набрати. А набируху набрали, то вже, шо не влізло в коробку чи кошіль, то-то вже набируха» (с. Локниця Лкн. Врс.)<sup>116</sup>.

З поширенням скляного посуду, який мав чітко фіксовану місткість, ягоди почали міряти літрами: «Набирух. Да. Ну, а тепера вже п'ять літрув. Тепера кажуть п'ять літров, п'ять єто. Вже тепера в літрах» (с. Прикладники Лкн. Врс.).

А от по тому, як ягоди висипались із набирача, прогнозували кількість ягід, які вдасться назбирати у той чи інший день – дивились, скільки ягідок пристало до дна і вірили, що стільки набіраків ще сьогодні набереш: «Як ягудена останеться – одна, чи дві в тому. О! Ну, ше наберу п'ять. Чи тре. Скіко там – тре ягоденки останеться ...Останеться дві – значить ше наберу дві. Ну, вже, як пучті додому йдеш» (с. Велимче Влмч. Квл.)<sup>117</sup>.

Істотно відрізняються посудини для збирання ягід журавлини, які не деформуються при збиранні і транспортуванні. Зважаючи на те, що вони виготовлялися із підручних матеріалів, вони також не присутні у музейних збірках. Тому при побудові експозиції їх потрібно відтворити, щоб у повній мірі відобразити етнокультурні особливості збирання ягід.

Журавлину зазвичай збирали у «запол», «запол», «полу», «припол», «фартух», «припаразку», «хустку», «збирач». Їх робили переважно із фартуха («запинки», «передника») чи великої хустки, які зав'язували на поясі. (Рис. 28) Нижні кінці піднімали і підв'язували до верхніх, утворюючи своєрідну торбу: «В хустку, чи фартуха, чи шо. Она ж не давитса. То не ягоди, не черници» (с. Великі Озера Дбр. Срн.)<sup>118</sup>; «А журахвіни то у фартух. Вони не чавіліса» (с. Велике Вербче Срн. Срн.)<sup>119</sup>. Цей давній спосіб збирання ягід журавлини характерний для всіх регіонів Правобережного Полісся.

В одних селах говорили, що збирали в запол, припол та ін.: «Прив'язували хустку ...Тей, припол» (с. Топільня Лгн. Крст.)<sup>120</sup>; «Ну то ж запол називається ...То запол називавса» (с. Познань Брзс. Срн.)<sup>121</sup>; «Клюква. В запол. Чи хустка, чи хвартух. Шо є» (с. Будимля Млц. Срн.)<sup>122</sup>; «Шо небуть пудв'яжем, да й збираєм їх. Припол» (с. Возлякове Слвч. Крст.)<sup>123</sup>.

У низці сіл назви «запол», «припол» та ін. невідомі, а тканинні ємності для збирання журавлини називають як ту річ, з якої вони були зроблені, – «хустка», «хуста», «фартух»: «Фартуха! Возьмеш тако, да зав'яжеш, да й собі береш ...В нас казали фартух» (с. Великі Цепцевичі Ант. Врс.)<sup>124</sup>; «От такую хустину, а ні, такий, як ми кажем, хвартухи шили, да зачіпляли. У набирачи, такеє коробочки, не брали ягоди, бо їх гребуть ...А не, в хустку» (с. Сварицевичі Дбр. Срн.)<sup>125</sup>; «Платке такі теплії, здорови зав'язуем, да в той платок» (с. Кухітська Воля Зрчн. Врс.)<sup>126</sup>.

Рідше запол робили із спідниці, передні пілки якої піднімали і підв'язували до пояса: «Такі спідниці, о. Піднімали, зав'язували, збирали. Бо ж колись, хіба колись таке було, як, о було все таке во полотняніє, саморобки» (с. Кухітська Воля Зрчн. Врс.)<sup>127</sup>; «А журахлени аво! Спуднеця. Чи якого фартуха учепиш. І так у фартухе. Воне ж і не помнуться, і нічого» (с. Качин К-К К-К)<sup>128</sup>.

Інколи з полотна шили спеціальні торби-заполи, які також прив'язували на поясі: «А клюкву в мишечкі такіє, заполи. Шилі торбочкі. Шилі з матерії ...Да, торбочкі. З полотна шилі» (с. Дроздинь Стрс.

<sup>118</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни-2008, од. зб. Д-D10S6.

<sup>119</sup> Там само, од. зб. Д-D7S4.

<sup>120</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Лугини-2005, од. зб. Д-10-3.

<sup>121</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне-2006, од. зб. Д-9-4.

<sup>122</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни-2008, од. зб. Д-D16S2.

<sup>123</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Лугини-2005, од. зб. Д-16-4.

<sup>124</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володимирець-2009, од. зб. Д-D4S1.

<sup>125</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни-2008, од. зб. Д-D8S1.

<sup>126</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Зарічне-2010, од. зб. Д-D7S1.

<sup>127</sup> Там само.

<sup>128</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Камінь-Каширський-2012, од. зб. Д-D5S1.

<sup>113</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володимирець-2009, од. зб. Д-D7S1.

<sup>114</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Зарічне-2010, од. зб. Д-D7S1.

<sup>115</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Камінь-Каширський-2012, од. зб. Д-D13S3.

<sup>116</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Зарічне-2010, од. зб. Д-D4S2.

<sup>117</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Камінь-Каширський-2012, од. зб. Д-D6S3.

Срн.)<sup>129</sup>; «У торбочки такіє. Шити ...Торбочке шиємо таки, да прив'язуємо тако» (с. Березина Врс. Врс.)<sup>130</sup>; «А клюкву, то торбочку до пояса» (с. Залужжя Дбр. Срн.)<sup>131</sup>. Тепер як набирач для журавлини використовують «капронові» мішки. (Рис. 29) Однак респонденти вважають, що у заполи було краще збирати журавлину, ніж у торби, оскільки вони розв'язувалися і падали, а заповол тримався міцно.

Окремою атрибутивною ознакою заполів (припаразок) є їх місткість. Вони вмщали приблизно відро журавлини: «А журахвіни збираємо у ...припаразку таку ...То в нас казали, на клюкву за'пол ...Ну, таки за'пол. Прив'язуєтса хустка така суконна і ведро набираєтса тоді. Да. Одін ведро в одін заповол» (с. Борове Рктн. Срн.)<sup>132</sup>; «В заполи. В хустку. Прив'язували таяк заполи. Таку велєку, шоб осюди зайшла, тат так отако пронімалі, да отако зав'яжем. Целое ведро набером в той заповол» (с. Глинне Брзс. Срн.)<sup>133</sup>.

Заполи були не тільки ємностями для збирання журавлини, але й мірою зібраних ягід: «Колісь моя баба поїде, то набере. Каже – в полу ...да в полу набере, да каже: Набрала заповол целый журахвин» (с. Велике Вербче Срн. Срн.)<sup>134</sup>; «У за'пол набере. – Сколькі ти набрав за'полов? – Та чотири, та п'ять, та скіки ...І набрала чотири-п'ять за'полов і пушті мешок клюкви» (с. Борове Рктн. Срн.)<sup>135</sup>; «Сколькі заповол. Ето як я ходіла по ягоди. Сколькі? – Два заповол, три заповол, п'ять заповол набрала. Так говорили. А тепер вже банкі пушлі» (с. Дроздинь Стрс. Срн.)<sup>136</sup>.

В останні десятиліття заполи вийшли з ужитку жінок-ягідниць. Журавлину, як й інші ягоди, збирають у битончики, банки, відра: «...чи баноч-



Рис. 29.  
Заповол із мішка, с. Познань Рктн. Срн. МАНКУП

ка, чи там ...такіє битончики ...з ручкою» (с. Красностав Лгн. Крст.)<sup>137</sup>; «Ту саму банку, шо й ягоди (чорниці – А. Д.)» (с. Балашівка Брзн. Рівн.)<sup>138</sup>;

Із заповолів, банок та ін. журавлину висипають переважно у мішки або ж у коробки і кошики: «А береш-береш, да в мишечок ссіплеш, да і всьо» (с. Великі Озера Дбр. Срн.)<sup>139</sup>; «... збираємо, а тоді висипаємо в коробку» (с. Ремчиці Срн. Срн.)<sup>140</sup>. Дуже часто журавлину зсипають у мішки, які носять по болотах за плечима. Для цього до двох «рогів» (унизу) і за «вічку» (зверху) прив'язують спеціальні учипки: «...і сиплемо, то в мешок і за плечи» (с. Борове Рктн. Срн.)<sup>141</sup>; «У мишок. Робили тут очипку, ну те, за рога, да за вічку. На плечах і носили». Коли ж мішок ставав тяжким, його клали, збирали журавлину в заповол чи в набирач і досипали у мішок: «Вже важкий, то покладеш його і вже кругом ходиш. Ходиш, набрав набирача, приньос, висипав, да й знов так» (с. Топільня Лгн. Крст.)<sup>142</sup>.

**Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок.** Аналіз ємностей для збирання ягід із музейних колекцій, що побутували на території Правобережного Полісся України дозволяє зробити наступні висновки:

1) З'ясовано, що у багатьох селах побутувала збірна назва для усіх типів ємностей, яка походила від терміну збирати – набирач, збірник та ін. І лише в окремих селах таку ємність називали мерчук – від слова міряти. Разом із тим, у багатьох селах збірної назви для ємностей на ягоди не знають. Другу групу складають села, де набирачами називали коробочки, плетені із соснового шпону, інколи – гладішки із соснового коріння. У багатьох місцевостях збірний термін невідомий і посудини для збирання ягід називали їх родовими назвами – глечики, збанки, гладішки, банки, слоїки, котелки, козубеньки та ін. Подекуди ємність ставала набирачем тільки після заповнення ягодами. Рідше ємність називали набирачем тоді, коли назбирали коробку і, наприклад, гладішку. Тоді казали, що набрав коробку і набирач.

2) Для збирання ягід на території Правобережного Полісся вико-

<sup>129</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–14–4.

<sup>130</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Володимирець–2009, од. зб. Д–D5S5.

<sup>131</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни–2008, од. зб. Д–D9S1.

<sup>132</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–20–2.

<sup>133</sup> Там само, од. зб. Д–8–5.

<sup>134</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни–2008, од. зб. Д–D7S4.

<sup>135</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–20–2.

<sup>136</sup> Там само, од. зб. Д–13–9.

<sup>137</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Лугини–2005, од. зб. Д–14–1.

<sup>138</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Березне–2013, од. зб. Д–D10S4.

<sup>139</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Сарни–2008, од. зб. Д–D10S6.

<sup>140</sup> Там само, од. зб. Д–D1S4.

<sup>141</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Рокитне–2006, од. зб. Д–20–2.

<sup>142</sup> ДНЦЗКСТК, ф. Лугини–2005, од. зб. Д–10–3.

ристовували ємності, спеціально виготовлені для збирання ягід (козубеньки з кори, плетені коробочки і гладішки) і пристосовані посудини (посудини із різних матеріалів).

3) Як свідчать музейні колекції та польові матеріали, для збирання ягід використовували ємності виготовлені з різних матеріалів: липової, вільхової, березової і соснової кори, соснового шпону (драниці, дранка) і коріння, керамічні, скляні, металеві, пластикові, із тканини та окремих елементів одягу (фартуха, хустки), мішків.

4) Залежно від того, з якого матеріалу виготовлені ємності, вони мали свої назви: з кори – корчик, козуб, козубенька, берестянка; із соснового шпону – набирушка, коробочка, коробушечка; із соснового коріння – глечик, лечичок, кориньовий глечик, коринний глечик, збанок, шаєнчик, шиянчик; керамічні посудини – гладішки, гльоки, клечики, збанки, горщики, кухлики та ін.; металеві – котьолки, кварта, битончики, банки, канцирки, бачалки та ін.; скляні – банки, слоїки, бакали, літри; пластикові – відра, банки та ін.; із тканини – запол, припол, фартух, припаразка, хуста, збирач.

5) Різнилися і форми ємностей для збирання ягід: кореньові і заполи із тканини нагадували торбинки; плетені із соснового шпону – прямокутні; керамічні були пристосованими і мали форму певного виду посуду: гладішки, глечики і збанки, горщики; форму гончарного посуду повторювали і ємності, плетені із соснового коріння; стандартну форму мають скляні, пластикові і металеві ємності.

6) Щодо способів кріплення, то усі ємності, хіба що за винятком козубеньок із кори, кріпили на талії за допомогою різних мотузок, поясів, капронових панчіх та ін. Інколи глиняні посудини підв'язували ще за допомогою фартуха.

7) Ємності для набирачів різнилися й розмірами. Керамічні посудини і кореньові гладішки містили 1–3 літра; коробочки, плетені із соснового шпону – 2–3 літра; металеві, скляні і пластикові посудини – 0,5–5 літрів; заполи вміщали відро.

8) Зважаючи на те, що більшість ягід мнуться, їх збирали у ємності жорсткої конструкції. Лише для збирання журавлини робили набирачі-заполи із підручних тканин.

9) Набирачі виконували ще й функцію міри зібраних ягід. Незалежно від місткості тієї чи іншої посудини, ягоди рахували набирачами: один, п'ять, десять і т. д. Такий підхід до обліку зібраних ягід сприяв певній рівності обрахунку праці дорослих ягідниць і дітей, яким завжди, залежно від віку, давали менший набирач. З поширенням скляного посуду, який має фіксовану місткість, зібрані ягоди почали рахувати літрами. Тепер, коли масово застосовують різноманітні пластикові ємності, зібрані ягоди часто рахують банками, відерцями та ін.

10) Значні зміни ємностей для збирання ягід почалися із повоєнних років, коли для збирання ягід почали використовувати будь-які металеві посудини: армійські котелки, консервні банки, битончики, банки з-під повидала та ін. З 1960-х рр. масового застосування набрали скляні ємності різного розміру, але переважно літрові. Наприкінці ХХ ст. поширилися різноманітні пластикові посудини: відеречка з-під оселедців та ін. продуктів, пластикові пляшки, зрізані зверху та ін.

Перспективними є дослідження ємностей для збирання ягід, що побутували на території Лівобережного Полісся і в Карпатах, де також розвинута культура збиральництва.



#### ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

*Архів МЕВП, фф. Шацьк–2008, Шацьк–2009, Стобихва–2010, Ратне–2011, Шацьк–2013, Камінь-Каширський–2014.*

*Веремійчик І. Традиційні знаряддя праці, промисли і ремесла на Волині. – Луцьк, 1995. – 256 с.*

*Гулей О. В. Декоративно-прикладне мистецтво. – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 152 с.*

*Дмитренко А. Збиральництво. Етнокультура Рівненського Полісся / Упор. В. П. Ковальчук. – Рівне: ПП ДМ, 2009. – С. 64–72.*



**Дмитренко А.** Етнографічна колекція із Сарненщини у Волинському музеї в міжвоєнний період // Західне Полісся: історія та культура. Наук. зб. Вип. 1. – Рівне, 2004. – С. 123–130.

**Дмитренко А.** Жіночі трудові спеціалізації: збиральництво // Народна культура українців: життєвий цикл людини: Історико-етнологічне дослідження. У 5-ти т. / За ред. М. Гримич. – Т. 3: Зрілість. Жіноцтво. Жіноча субкультура. – Київ: Дуліби, 2012. – С. 20–51.

**Дмитренко А.** Матеріали з питань бджільництва, рибальства, мисливства і збиральництва у фондах Волинського краєзнавчого музею // Волинський музей: Історія і сучасність. Наук. зб. – Вип. II. – Луцьк, 1999. – С. 56–58.

**Дмитренко А.** Традиції збиральництва на Житомирському Поліссі (За експедиційними матеріалами) // Науковий збірник «Велика Волинь»: Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Т. 35. – Житомир: Косенко, 2007. – С. 173–180.

**ДНЦЗКСТК**, фф. Лугини–2005, Рокитне–2006, Сарни–2008, Володимирець–2009, Зарічне–2010, Ємільчине–2011, Володарка–2012, Камінь-Каширський–2012, Березне–2013.

**За рік на популяризацію української кухні піде 2 млн. гривень** (2022) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/7/7323140/> (дата зверн. 09.02.2022).

**Зузяк Т. П.** Історія та теорія художнього плетіння з рослинних матеріалів в Україні (XIX–XX ст.). – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2020. – 170 с.

**Кляп М. П., Шандор Ф. Ф.** Сучасні різновиди туризму: Навч. посібн. – Київ: Знання, – 2011. 334 с

**Кубицька Н. В.** Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX–XX століть (Історія, типологія, художні особливості). Дис... канд. мистецтвознавства. – Львів, 2006. – 184 с. + 162 дод.

**Лащук Ю. Ф., Федоришкин К. И.** Плетение // Полесье. Матеріальна культура. – Киев, 1986. – С. 225–229.

**Любаренко А. А.** Плетіння з рослинних матеріалів: цікаві факти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pyrohiv.com/news/pletinnya-z-roslinnikh-materialiv-tsikavi-fakti.html> (дата зверн. 14.02.2022).

**Матійчук М.** З етнографічних експедицій у Чорнобильську зону та прилеглі райони, організованих Міністерством надзвичайних ситуацій України у 1996–1998 рр. 100 с. (2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://torba.etnoug.info/files/Z-etnografichnyh-ekspedycij-u-CHORNOBYLSKU-ZONU\\_MMatijchuk\\_2008.pdf](http://torba.etnoug.info/files/Z-etnografichnyh-ekspedycij-u-CHORNOBYLSKU-ZONU_MMatijchuk_2008.pdf). (дата зверн. 29.04.2020).

**Мірошниченко-Гусак Л.** Етнографічна колекція пам'яток Волинського краєзнавчого музею: основні типологічні групи // Науковий вісник СНУ імені Лесі Українки. Серія Історія. 2019. – С. 166–172.

**Мірошниченко-Гусак Л.** «Ой берітеся, ягідки, щоб були повнії коробки» (Предмети збиральництва з фондів ВКМ) // Минуле і сучасне Волині й Полісся: народне мистецтво і духовність. Зб. наук. пр. – Луцьк, 2005. – С. 56–57.

**Піддубна Л.** Козуб (2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2667803366820862&set=pcb.267307714497727&type=3&heater> (дата зверн. 24.06.2020).

**Роон Т. П.** Коренные народы. – Южно-Сахалинск, 2010. – С. 30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://indigen.libsakh.tmweb.ru/korennye-narody-sakhalina/tradicionnye-zanjatija/sobirateilstvo/> (дата зверн. 17.01.2022).

**Сіренко С.** Ягідний промисел Любешівщини (за польовими дослідженнями) // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Любешівщина в історії України та Волині. Наук. зб. – Вип. 68. – Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2020. – С. 200–205.

**Сіренко С.** Ягідний промисел Маневиччини (за польовими матеріалами) // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Маневиччина, Чорторийськ і Кукли в історії та культурі рідного краю. Наук. зб. – Вип. 71. – Луцьк–Маневичі, 2021. – С. 54–62.

**Сіренко С. В.** Допоміжні заняття: рибальство, мисливство, збиральництво, бджільництво // Комплексне дослідження народної культури постраждалих сіл Маневичького району Волинської області: звіт про НДР (остаточний) 16.07.19 / Державний науковий центр захисту культурної спадщини від техногенних катастроф; керівн. О. О. Васянович. – Київ, 2017. – С. 99–122. Обл. № 0219U101401.

**Федорова Е. Г.** Собирачество // Электронная антология «Культурное наследие Югры» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hmao.kaisa.ru/object/1809353004?lc=ru> (дата зверн. 17.01.2022).

## УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Ант. Врс. – Антонівська ТГ Вараського р-ну Рвнс.  
БKM – КЗ «Березнівський краєзнавчий музей» Березнівської міської ради  
Брз. Рівн. Березнівська ТГ Рівненського р-ну Рвнс.  
Брзс. Срн. – Березівська ТГ Сарненського р-ну Рвнс.  
ВKM – Волинський краєзнавчий музей  
Влдм. Врс. – Володимирецька ТГ Вараського р-ну Рвнс.  
Влмч. Квл. – Величанська ТГ Ковельського р-ну Влн.  
Влн. – Волинська область  
Врв. Срн. – Вирівська ТГ Сарненського р-ну Рвнс.  
Врс. Врс. – Вараська ТГ Вараського р-ну Рвнс.  
Д – Дмитренко

Дбр. Срн. – Дубровицька ТГ Сарненського р-ну Рвнс.  
 Дбч. Квл. – Дубечненська ТГ Ковельського р-ну Влн.  
 ДНЦЗКСТК – Державний науковий центр захисту культурної спадщини від техногенних катастроф  
 Ємлч. Н-В – Ємільчинська ТГ Новоград-Волинського р-ну Жтм.  
 Жтм. – Житомирська область  
 Збрд. Квл. – Забродівська ТГ Ковельського р-ну Влн.  
 ЗКМ – КЗ «Краєзнавчий музей» Зарічненської селищної ради  
 Зрчн. Врс. – Зарічненська ТГ Вараського р-ну Рвнс.  
 Квс. – Київська область  
 К-К К-К – Камінь-Каширська ТГ Камінь-Каширського р-ну Влн.  
 К-КНKM – Камінь-Каширський народний краєзнавчий музей  
 Клк. Лцк. – Колківська ТГ Луцького р-ну Влн.  
 Клс. Срн. – Клесівська ТГ Сарненського р-ну Рвнс.  
 Кнн. Врс. – Каноницька ТГ Вараського р-ну Рвнс.  
 Кстп. Рівн. – Костопільської ТГ Рівненського р-ну Рвнс.  
 Лгн. Крст. – Лугинська ТГ Коростенського р-ну Жтм.  
 Лкн. Врс. – Локницька ТГ Вараського р-ну Рвнс.  
 Лцк. Лцк. – Луцька ТГ Луцького р-ну Влн.  
 МАНКУП – Музей-архів народної культури Українського Полісся  
 МEBП – Музей етнографії Волині та Полісся при Волинському національному університеті імені Лесі Українки  
 МКМ – Маневицький краєзнавчий музей  
 Млнс. Рівн. – Малинська ТГ Рівненського р-ну Рвнс.  
 Млц. Срн. – Миляцька ТГ Сарненського р-ну Рвнс.  
 Мнв. К-К – Маневицька ТГ Камінь-Каширського р-ну Влн.  
 Нмв. Срн. – Немовицька ТГ Сарненського р-ну Рвнс.  
 Овр. Крст. – Овруцька ТГ Коростенського р-ну Жтм.  
 Плс. Чрнб. з. в. – Поліський р-н Квс., Чорнобильська зона відчуження  
 Рвнс. – Рівненська область  
 Рктн. Срн. – Рокитнівська ТГ Сарненського р-ну Рвнс.  
 РОКМ – Рівненський обласний краєзнавчий музей  
 СІЕМ – Сарненський історико-етнографічний музей  
 Слвч. Крст. – Словечанська ТГ Коростенського р-ну Жтм.  
 Спр. Ртн. – Самарівська ТГ Ковельського р-ну Влн.  
 Срн. Срн. – Сарненська ТГ Сарненського р-ну Рвнс.  
 Ссн. Рівн. – Соснівська ТГ Рівненського р-ну Рвнс.  
 Стрс. Срн. – Старосільська ТГ Сарненського р-ну Рвнс.  
 Шцк. Квл. – Шацька ТГ Ковельського р-ну Влн.

**Олена Іванова**  
 завідувач науково-дослідного відділу  
 експозиційно-виставкової роботи,  
 Національний музей історії України  
 (Київ, Україна)

**Olena Ivanova**  
 Head of the Research Department  
 of Exposition and Exhibition Work  
 The National Museum of the History of Ukraine  
 (Kyiv, Ukraine)

**РОБОТИ ФОТОГРАФА БОРИСА ЛИПНИЦЬКОГО  
 В МЕМОРИАЛЬНІЙ КОЛЕКЦІЇ СЕРЖА ЛИФАРЯ  
 (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗІБРАННЯ НМІУ)**

**WORKS OF PHOTOGRAPHER BORYS LYPNYTSKYI  
 FROM THE MEMORIAL COLLECTION OF SERGE LIFAR  
 (BASED ON MATERIALS FROM THE NMHU COLLECTION)**

**Анотація**

У роботі досліджено частину предметів із меморіальної колекції видатного французького танцівника і хореографа українського походження Сергія Лифаря (1905–1986), які пов'язані із іменем фотографа Бориса Липницького (1887–1971). Французький фотограф, українсько-єврейського походження, працював із багатьма відомими діячами балетного мистецтва, моди, письменниками, художниками. Особливу увагу Б. Липницький приділяв вихідцям із територій Російської імперії. Наприкінці 1920–1930-х рр. він активно фотографував Сержа Лифаря. В фондівій колекції НМІУ представлено фото та писемні джерела, які свідчать про їх хороші творчі та дружні стосунки.

**Ключові слова:**

Серж Лифар, Борис Липницький, «Російський балет С. Дягілєва», Гранд-опера.

**Abstract**

The article examines some items from the memorial collection of the famous French dancer and choreographer of Ukrainian origin Serhiy Lyfar (Serge Lifar) (1905–1986), which are associated with the name of photographer Borys Lypnytskyi (1887–1971). The French photographer of Ukrainian-Jewish origin worked with many famous figures of ballet, fashion, writers, and artists. Lypnytskyi paid special attention to people from the territories of the Russian Empire. In the late 1920s and 1930s he actively photographed Serge Lifar. The NMHU collection includes photos and written sources that testify to their good creative and friendly relations.